

שנים עשר

נכרי; אם תביט ותכוין דברי הנביאים עם מעשה משיחנו תמצא שצדקו יחד ולא נפל צרור ארצה כי נקשרו בקשר א', ע"כ תורת משה היתה התחלת הצורה לתורתנו¹, שהיא תכלית המצוייר. והנה הנביאים דברו, שמשח היה עתיד להתפלל בעד הרשעים שישוּבו, שנאמר "ולפושעים יפגיע", ישעיה נג, יב²; ושיחזיר בתשובה החוטאים, שנאמר "והשיב לב אבות על בנים", בסוף מלאכי³; ושיוכיח העבריינים, שנאמר "והוכיח במישור לענוי ארץ", ישעיה יא, ד⁴; ושכל אדם ילמוד חכמה ממנו, שנאמר "וכל בניך למודי ה'", ישעיה נד, יג⁵; ושידבר חידות, שנאמר "אביעה חידות מני קדם", תלים עח, ב⁶; ושיתן דת החדשה, שנאמר "וכרתי את־בית ישראל ואת־בית יהודה ברית חדשה", ירמיה לא, ל⁷; וכתוב "כי מציון תצא תורה", ישעיה ב, ג⁸. וכתוב "ולתורתו אים יחלו", שם מב, ד⁹. וכתוב "ושאבתם־מים בששון", שם יב, ג¹⁰ ותרגומו: "ותקבלון אולפן חדת"; ושיצו הטבול, שנאמר "וזרקתי עליכם מים טהורים", יחזקאל לו, כה¹¹, וכתוב "כי אצק מים על צמא", ישעיה מד, ג¹²; ושתורת משה תשתנה בדתו, שנאמר "את משנה התורה הזאת", דברים יז, יח, ופירשו חכמים למה נקרא שמה משנה תורה? משום שעתידיה להשתנות¹³; וכתוב "ה' מתיר אסורים", תלים

1. כבר אבות הכנסייה ראו בתנ"ך שלנו רק הקדמה לאונגליון. עיין בפירושו של אוריגנס (185—254) לבשורה על פי יוחנן, ספר א פרק יד.
2. לוקאס כב, 37; פולוס, אל הרומיים, ד, 25; אל העברים ט, 28.
3. לוקאס א, 17.
4. עיין גאלאטינוס ג, כא, עמ' 157; ד, ד, עמ' 196; ה, יג, עמ' 363; יב, ה, עמ' 601.
5. יוחנן ו, 45.
6. מתי יג, 35.
7. אל העברים ח, 8.
8. גאלאטינוס י, א, עמ' 632.
9. מתי יב, 31.
10. גאלאטינוס ו, ד, עמ' 333; י, א, עמ' 532.
11. עיין חסדאי קרשקש, ביטול עיקרי דת הנוצרים; אוצר ויכוחים, 302.
12. גאלאטינוס י, ב, עמ' 533.
13. בתלמוד לא מצאתי את המאמר הזה. כפי הנראה כוונתו למאמר בסנהדרין כב, א: וכתוב וכתב לו את משנה התורה הזאת כתב הראוי להשתנות. על גתינת תורה חדשה על ידי משיח, עיין: יהודה אבן־שמואל, מדרשי גאולה, 347; מ' וכסמן, גלות וגאולה, 266 ואילך; W. D. Davis, Torah in the Messianic Age . . . (1952).

קמו, ז, ופירשו חכמים "אל תקרי אסורים אלא איסורים" ¹⁴ ודרשו על החזיר, שעתיד להחזירו לישראל ¹⁵, וכתוב "נתתי את תורתך בקרבם" וכו', ירמיה לא, לב ¹⁶; וכתוב "וגם אני נתתי להם חקים לא טובים" וכו', יחזקאל כ, כה ¹⁷ וקבלה ביד חכמים, שכל הקרבנות והמועדים היו עתידים להתבטל בימות המשיח ¹⁸, שנאמר "לא יאמר עוד חייה" וכו', ירמיה טז, יד ¹⁹. וכן ניבאו שהיה עתיד ה' לעמוד בהר הזתים, שנאמר "ועמדו רגליו ביום ההוא" וכו', זכריה יד, ד ²⁰, ומודעת זאת בכל הארץ, שכל אלו הדברים עשה הנצדי ²¹, והיאך א"כ תכחיש המוחש והנראה שהוא מושכל ראשון.

ע ב ר י: כמו שהמזגים והטבעים המתחלפים לא יסכימו בפעולתם כן תורתנו הקדושה והתמימה לא יסכים לדת הנצרי בהיות ההתחלפות בהן רב מפנים רבים, וכמו שהזכיר בעל העיקרים בספרו במאמר שלישי ט' כה, אינן יכולות להתחבר יחד בשום צד מהצדדין ²². ולכן לא אוכל להתאפק מלהשיב אליך על כל דבור ודבור ואומר, אם הוצרך הנצרי להתפלל בעד

14. עיין מדרש תהלים קמו, ד, מהר' באבער, רסח, א, הערת באבער, שם. עיין גם במאמרו של שאול ליברמן ב: Historia Judaica כרך ה (1943), עמ' 90.

15. עיין: א' היימאן, אוצר דברי חכמים ופתגמיהם, 370: למה נקרא שמו חזיר? שעתיד הקב"ה להחזירו לישראל. עיין גם הערה 61. עיין בספר חיכות נוצרי אנונימי מן המאה הי"ג, שנתפרסם בכרך יג של Sefarad (1953), עמ' 32. בספר זה מיוחס מאמר זה לרבי גמליאל. וכאן הנוסח: למה נקרא שמו חזיר על שום שיחזיר לאכול לישראל (Lama nicra semo hazir halssum sseyahzir lehehol liscrael) והפירוש הלטיני של המחבר למאמר הוא Quare Creator nominat porcum qui interpretatur causa que vertetur, benedictum sit nomen Domini qui eum scilicet porcum fecit comedere fillis Israel. עיין גם ספר שרשרות כסף לאבן כספי, JQR, כרך יט (1907), 266: רז"ל... באמרם למה נקרא שמו חזיר שעתיד הקב"ה להחזירו לישראל.

16. אל העברים ח, 10.

17. גאלאטינוס יא, ו, עמ' 567.

18. עיין על קרבנות, ויקרא רבה כז, יב; פסיקתא דרב כהנא עט, א: לעתיד לבוא כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינה בטלה לעולם. על המועדים עיין: מדרש משלי רבתי ט, ב: שכל המועדים יהיו בטלין וימי הפורים לא נבטלין לעולם. עיין למעלה סרק ט, הערה 51. שאלות אלו הטרידו את מנחות האנוסים באמשטרדם בתחילת המאה השבע-עשרה. עיין: זנה HUCA, כרך כא (1948), עמ' 23.

19. גאלאטינוס יא, א, עמ' 552.

20. עיין י' קויפמאן, מדרשי גאולה, 114; גינצבורג, אגדות היהודים, ו, 438.

21. עיין מתי כא, 1; מארקוס יג, 3; יד, 26; לוקאס יט, 37; כא, 37; כב, 39.

22. מהר' הוויק ג, 243 ואילך.

הרשעים כמו שהתפלל משה בעד ישראל כשחטאו בעגל, אנא היא אלהותו, אם לא יוכל למחול למי שירצה? הרי נאמר אצל ה' "כי עמך הסליחה", תלים קל, ה, אנה יכולתו אם הוא עצמו הודה, שאין בו כח להציל, כשביקש רחמים על ישראל²³ ואמר: "כפר נא להם, שאינם יודעים מה הם עושים". ואם החזיר בתשובה החוטאים, איך נפל ביד מבקשי נפשו?²⁴ ופסוק "והשיב לב-אבות על-בנים", סוף מלאכי, נאמר על זמן התחיה, שיכירו ישראל קרוביהם ויחזרו כל אחד מהם אל שבטו, כמו שכתוב בספר נחלת אבות, דף קמג²⁵. ואם הוכיח אחרים, גם אחרים הוכיחוהו, כשראו שהיה פורץ גדר התורה ומלעיג על דברי חכמים²⁶. ואם למד חכמה לתלמידיו, מעט מזעיר היו שקבלו ממנו, שלא היו בני תרבות, והוא ג"כ לא נולד מלומד שהרי תורה לו ר' יהושע בן פרחיה, כדאיתא בסנהדרין²⁷. ואם דבר דרך חידה או משל לא היה בו שלימות הראוי לנביא, הואיל שדרך הנביאים, שאין מדרגתם גדולה לדבר כן, שנאמר "הלא ממשל משלים הוא", יחזקאל כא, ה²⁸. הנך רואה ששבח הכתוב נבואת משרע"ה מזולתו על שלא דיבר דרך חידה, שנאמר "פה אל-פה אדבר-בו ומראה ולא-בחדות", במדבר יב, ה. ותורתנו הקדושה, שנתנה לנו מאת האלהים ע"י משה עבדו בהר סיני ובמעמד ששים רבוא היא נצחית²⁹ ובלתי משתנית מצד הנותן ומצד המקבל ומצד עצמה. מצד הנותן, כי כמו שה' יתברך נצחי וקיים לעד, שנאמר "אתה ה' לעולם תשב", איכה ה, יט, וכתוב "אני ה' לא שניתי", מלאכי ג, ה, כן דברי תורתו שיצאו מפיו לא יעברו לעולם. מצד המקבל, כי כמו שבני ישראל קיימים לעולם, שנאמר

23. לוקאס כג, 34.

24. הרבה מתוכחים בימי הביניים הוכיחו את אי-אלהותו של ישו מזה שהוא התפלל לה' וביקש ממנו עזרה. עיין נצחון ישן, מהד' וואגנזיל, עמ' 65, 214; רד"ק לתהלים, מזמורים א—כב; יט"ל מיהלהויון, ספר נצחון, מהד' האקשפאן, 151; תשובות הרד"ק, שם, 197. אוצר ויכוחים, 78, 122. עיין גם מתי, כו, 40—43; מרקוס טו, 31; לוקאס כג, 35; הנוצרים הדגישו, שישו מסר עצמו מרצונו החפשי לצליבה, עיין ויליאמס, 234 (המומר משה הספרדי, סוף המאה הי"א).

25. על פי דפוס ויניציאה ש"ה, עיין פרקי אבות עם נחלת אבות (ניו-יורק תשי"ג) רעח (והשורש התשיעי).

26. עיין גיטין נו, ב; נו, א. עיין גם: קרויס, עמ' 39, 66.

27. סנהדרין קו, ב; סוטה מז, א.

28. אלבו, ספר העקרים, ג, כה, מהד' הוויק, ג, 222 ואילך.

29. עיין: ר' יהודה הלוי, כוזרי, א, סד, ואילך. עיין גם: י' גוטמאן, הפילוסופיה של היהדות, עמ' 117.

"כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני כן יעמוד זרעכם ושמכם", ישעיה סו, כב, כן התורה עומדת לעד, וכמו שלא יחליף ה' יתברך אותנו לעם אחר, כן לא יחליפנה ולא ימירנה. מצד עצמה, שממה שנותנת חיים הנצחיים לשומר אותה, שנאמר "תורת ה' תמימה משיבת נפש", תלים יט, ח, אין לה הפסק ולא תקבל תוספת ומגרעת³⁰, שנאמר "לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו", דברים יג, א. ותורתנו בלבד היא מזון הנפש, שנ' "כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם", דברים ח, ג; וכתוב "לכו לחמו בל-חמי", משלי ט, ה. ואם מזון הגוף לא נשתנה כ"ש שמזון הנפש לא ישתנה בשום זמן, זה הוא שכתוב "יראת ה' טהורה עומדת לעד", תלים יט, י, וכתוב "עצת ה' לעולם תעמוד", שם לג, יא, וכתוב "לכל תכלה ראיתי קץ" וכו', שם קיט, צו; וכתוב "ארוכה מארץ מדה", איוב יא, ט; וכתוב "כי ההרים ימושו" וכו', ישעיה נד, י. ולא בלבד מצוות המושכלות שכתובים בה הם נצחיות, משום שהטבע מורה עליהם ואילו לא נכתבו ראויים ליכתב, כרציחה וגזל וניאוף שאי אפשר קיום העולם מבלעד³¹, אבל גם כן החקים שאין טעמם נגלה הם נצחיות, וזה משני פנים: הא', שאם הטבע לא יכול להגיע אל ידיעתם ואילו לא נכתבו לא היה אדם לומדם מעצמו מורה שהם למעלה מהטבע וע"כ הם יותר אלהיות וכ"ש נצחיות. והשני, מדברי אדונינו משה, שאמר בסוף התורה "ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצוותיו אשר אנכי מצוך היום", דברים ל, ח, שהוא משפט כולל למושכלות ומקובלות וסתומות³², וכתוב "לשמור מצוותיו וחוקותיו הכתובה בס' התורה הזו", שם, י. וכל זה ניבא מרע"ה שיתאמת בזמן הישועה העתידה באחרית הימים כמו שמבואר מפי שלשה עדים, שנאמר שם "ואמר הדור האחרון", דברים כט, כא; וכתוב "וקראת אתכם הרעה באחרית הימים", שם לא, כט; וכתוב "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך" וכו', שם ד, ל. וכמו כן נאמר כאן "ושבת עד ה' אלהיך" וכו'. והכלל, שיקיימו בני ישראל כל המצוות שציוה מאז מרע"ה באחרית הימים בזמן הגאולה³³, ע"כ הזהירנו

30. עיין רמב"ם, משנה תורה, הלכות יסודי התורה, ט, א.

31. עיין ספרא על ויקרא יח, ד, מהד' חיים, פו, א: את משפטי תעשו אלה הדברים הכתובים בתורה שאלו לא נכתבו בדין היה לכתבם. אלו הן המצוות השכליות על פי סעדיה. עיין אמונות ודעות, מאמר ג, מהד' סלוצקי, 9 ואילך. עיין גם במאמרי בסורא א, 165.

32. עיין חובות הלבבות, שער הבחינה, פרק ב; מורה הנבוכים ב, לג.

33. עיין במאמרי ב"בצרון", מרחשון תשי"ג, 128.